

Lübâbü'l-kelâm

Alâeddin el-Üsmendî
(ö. 552 h. /1157 m. [?])

Tahkik
M. Sait Özervarlı

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 717
İSAM Yayınları 18
Klasik Eserler Dizisi 4
© Her hakkı mahfuzdur.

LÜBÂBÜ'L-KELÂM

Alâeddin el-Üsmendî

Tahkik
M. Sait Özervarlı

Lübâbü'l-ke'lâm

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Mustafa Demiray
Tashih Mohamed Shahin, İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Eserin bu baskısı
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
Erken Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Müttevelli Heyeti'nin
28.02.2006 tarihli ve 1201/1 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul, Aralık 2005 [2006] m. / 1426 h.
Gözden Geçirilmiş İkinci Basım: İstanbul, Temmuz 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-32-0

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Alâeddin el-Üsmendî

Lübâbü'l-ke'lâm [لُبَابُ الْكَلَامِ] / Alâeddin el-Üsmendî ; tahkik M. Sait Özervarlı. – Gözden Geçirilmiş 2. bs. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
81, 231 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 717. İSAM Yayınları ; 18. Klasik Eserler Dizisi ; 4)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-7580-32-0

İçindekiler

Kısaltmalar 9

Yeni Baskı Vesilesiyle 11

Önsöz 13

ALÂEDDİN el-ÜSMENDÎ ve *LÜBÂBÜ'l-KELÂM* ADLI ESERİ

M. Sait Özervarlı

I. Üsmendî Öncesi Mâverâünnehir Hanefî Kelam

Çevresi ve Mâtürîdîlik 17

II. Mâverâünnehir Âlimi Olarak Alâeddin el-Üsmendî 33

1. Hayatı ve Eserleri 33

2. Kelamî Görüşleri 38

2. 1. Bilgi ve Akıl Yürütme 40

2. 2. Allah'ın Varlığı ve Sıfatları 46

2. 3. Nübüvvet 50

2. 4. Ef'âl-i İbâd 54

2. 5. İman 58

2. 6. Sem'îyyât ve İmâmet 59

III. *Lübâbü'l-kelâm* Adlı Eseri 63

1. *Lübâbü'l-kelâm*'ın Nüshaları ve Otantikliği 63

2. Konu Başlıkları 65

Tahkikte Takip Edilen Yöntem 68

Kaynakça 71

Yeni Baskı Vesilesiyle

Gelenekte daha çok fıkıhçılığı ve hilaf ilmine katkılarıyla tanınan, Mâverâünnehir âlimlerinden Alâeddin el-Üsmendî'nin (ö. 552/1157 [?]) Hanefî-Mâtürîdî itikadî geleneğini özlü biçimde ortaya koyan *Lübâbü'l-kelâm* adlı eseri, mevcut iki nüshası esas alınarak M. Sait Özervarlı tarafından yayımlanmıştı. Üsmendî'nin görüşleri, Mâverâünnehir kelamının sadece 3 ve 4. (9-10.) yüzyıllarla sınırlı olmayıp devam eden bir gelenek teşkil ettiğini, arada kayıp halkalar gözükmeyle birlikte V. (XI.) asrın sonlarında güçlenerek sürdüğünü gözler önüne sermektedir.

İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından İslâm medeniyet birikiminin mütekaddimîn dönemini (2-6/8-12. yüzyıllar arası) ilmi ve fikri boyutlarıyla ortaya çıkarma amacıyla başlatılan “Erken Klasik Dönem Projesi” kapsamında ikinci baskısını yaptığımız eser, Arapça-Türkçe inceleme bölümleriyle birlikte tekrar elden geçirilerek imla kurallarına göre kontrol edildi. Başta kaynakça kısmı olmak üzere görsel olarak İSAM Tahkikli Neşir Kuralları'na kısmen uyarlanan eserin iç tasarımı yenilendi ve bu sayede proje kapsamında yayımladığımız diğer tahkikli neşirlere eşdeğer yeni bir görünüme kavuşması sağlandı.

Eserin ilk baskısında sehven 2005 olarak belirtilen basım tarihi, atıflarda karışıklığa mahal vermemek adına ibka edildi, fakat asıl basım tarihi olan 2006 yılı da köşeli parantez içinde gösterildi.

Eserin bu baskısının yayın hazırlığı Okan Kadir Yılmaz ve Mustafa Demiray, sayfa tasarımı Ali Haydar Ulusoy, Arapça metnin inceleme (dirâse) ve imla kontrolü Muhammed Şahin tarafından gerçekleştirildi. Bu isimlere ve ikinci baskı hazırlığında emeği geçen diğer herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç.Dr. M. Suat Mertoğlu
İSAM Yayın Kurulu Başkanı

Önsöz

Kelam ilmi, İslâm'ın inanç ilkelerini tefekkür boyutu içinde ele alır. Müslüman âlimler vahiyle gelen inanç esaslarını ortaya koymak, onları epistemolojik ve ontolojik çerçevede temellendirmek ve bu esasların gayede ve muhtevada başkalaşmalarını önlemek amacıyla kelam eserleri telif etmişlerdir.

Mu'tezile, Eş'ariyye ve Mâtürîdiyye gibi kelam mezheplerinin eserleri incelendiğinde, bunların kendi içlerinde birbirinden kopmayan bir irtibat halinde bulundukları, her biri muhtevada veya metotta çeşitli katkılar ve yenilikler ihtiva etmekle birlikte, mensup oldukları mezhebin bütünlüğü içinde kaldıkları görülür. Yani her yeni eser öncekinin açılımını yapmak ve ona bir şeyler katmak üzere telif edilmiştir. İlim geleneğinin devamlılığı gerektirdiği, devamlılık içinde üretici bir canlılığın esas olduğu, taassuba meydan verilmediği takdirde böyle ortamlarda mevcut yanlışların tabii olarak ortadan kalkacağı düşünülürse, bunun önemi kendiliğinden anlaşılır.

Diğer disiplinlerde olduğu gibi, kelam çalışmalarında da içinde yaşanan şartlarla bağlantı kurup günün ihtiyaçlarına yönelik düşünce ve çözümler sunarken, bugüne kadar gelen birikimi tanımak ve ondan yararlanmak vazgeçilmez bir husustur. Ne yazık ki sahip olunan ilmi mirası henüz değerlendirebildiğimizi ve yeterli ölçüde işleyebildiğimizi söyleyecek durumda değiliz. Bir kısım ferdî ve sınırlı arayışlarla keşfedilen, özellikle

İstanbul ve Anadolu kütüphanelerinde bulunan birçok önemli kaynak hizmet beklemektedir.

Mâverâünnehir Hanefî/Mâtürîdî âlimlerinden Alâeddin el-Üsmendî'nin (ö. 552/1157 [?]), ilim çevrelerinde bilinmeyen bir kelam eserini gün yüzüne çıkarıp üzerinde inceleme yapmakla bu hizmete biz de küçük bir katkıda bulunmaya çalıştık. Üsmendî şimdiye kadar fıkıh usulü ve hilaf ilmi sahalarında yazdığı eserleriyle biliniyordu. *Lübâbü'l-kelâm*'ını neşre hazırlamaktaki amacımız, onun kelamcı yönünün de keşfedilmesine yardımcı olmaktır. Dileğimiz bu tür edisyonların çoğalması, düşünce geleneğimizde ulaşılmayan ve istifadeye sunulmayan hiçbir kaynak eserin kalmamasıdır.

Bu çalışmada yardımlarını gördüğüm başta hocam Prof.Dr. Bekir Topaloğlu olmak üzere Prof.Dr. İbrahim Dakuki, Y.Doç. Dr. Nusrettin Bolelli, Dr. Muhammed Aruçi, Doç.Dr. Şükrü Özen, Dr. Süheyl Sapan, Dr. Ertuğrul Boynukalın, Halim Çalış ve Feyruze Şükür'e teşekkür ederim. Ayrıca projenin yayımlanmasını sağlayan TDV İslâm Araştırmaları Merkezi başkanına, çalışma süresince başvurmam gereken kitap ve makale türü malzemeleri temin edip odaya kadar getirme lütfunda bulunan İSAM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü elemanlarına ve sayfa tasarımını özenle yapan Ender Boztürk'e de teşekkürü bir borç bilirim. Öte yandan araştırmanın bütün zorluklarını benimle paylaşan eşimin ve çocuklarıminin teşekkürü aşan manevi katkılarını da özellikle belirtmek istiyorum.

M. Sait Özervarlı
İstanbul, 2005